مجلۀ علمی – تحقیقی تاج
Taj Academic and Research Journal

https://www.taj.edu.af/magazine/index.php

تاریخ دریافت : ۱۴۰۴/۷/۲
تاریخ پذیرش : ۱۴۰۴/۱۱/۲۹
تاریخ نشر : ۱۴۰۴/۱۲/۲۷

دورۀ دوم، شمارۀ دوم، خزان و زمستان ۱٤۰٤

P- ISSN:2664-9144
E- ISSN:3106-4191
DOI: http://doi.org/10.63616/taj.V.02.I.02.08

راهکارهای عملی مبارزه علیه اعتیاد به‌مواد مخدر در پرتو حکم شماره (۲۲۳۴) امیر المؤمنین حفظه‌الله

پوهندوی عبداللطیف رحیم‌یار[۱]

چکیده

اعتیاد به مواد مخدر یکی از چالش‌های بزرگ اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی است که جوامع مختلف ازجمله کشور عزیز ما افغانستان را تحت تأثیر قرار داده و تبعات نامطلوبی بر سلامت فردی و اجتماعی بر جای گذاشته است. با شیوع این پدیده و مشکلات ناشی از آن، ضرورت به ارائه‌ی راهکارهای مؤثر و پایدار برای مبارزه با این معضل احساس می‌شود. این تحقیق، به هدف شناسایی و تبیین شیوه‌های مؤثر پیشگیری و درمان اعتیاد از منظر آموزه‌های اسلامی و رهنمودهای رهبری امارت اسلامی افغانستان انجام‌شده است. روش تحقیق، توصیفی و تحلیلی بوده که اطلاعات موردنیاز، از طریق مطالعۀ آیات قرآن کریم، احادیث نبوی، مرور مقالات علمی– تحقیقی و تحلیل محتوای حکم مذکور به‌دست‌آمده است. نتایج تحقیق نشان داد که در این حکم، سه محور اساسی شامل پیشگیری، درمان و مسؤولیت نظام اسلامی به‌وضوح تبیین گردیده است. تحلیل یافته‌ها نشان داد که حکم امیرالمؤمنین حفظه‌الله نه‌تنها یک فرمان اجرایی؛ بلکه منشور دینی، اخلاقی و سیاست‌گذارانه است که می‌تواند مبنای یک الگوی اسلامی برای مبارزه‌ی پایدار با اعتیاد قرار گیرد. در پرتو این حکم، راهکارهای کلیدی چون تقویت ایمان و معنویت، تحکیم نهاد خانواده، خودباوری و توبه پذیری می‌توانند به‌عنوان راه‌حل‌های پایدار در کاهش و ریشه‌کن ساختن اعتیاد به شمار آیند.

واژه‌های کلیدی: اعتیاد، امیرالمؤمنین، مواد مخدر، راه‌کار.

[۱] عضو کادر علمی پوهنحی شـرعیات، پوهنتون تخار، تخار، افغانستان. abdullatifrahimyar1@gmail.com

مقدمه

الحمد لله الذی أحل لنا الطیبات وحرم علینا الخبائث، والصلاۀ والسلام علی خیر خلقه محمد وعلی آله وصحبه أجمعین وبعد:

الله متعال انسان را آفرید، به او کرامت بخشید و وی را با امتیازاتی بزرگ از سایر مخلوقات ممتاز گردانید. از برجسته‌ترین این امتیازات، قوۀ عقل و ادراک است؛ نعمت‌هایی که انسان به‌وسیلۀ آن‌ها می‌تواند پروردگار خویش را بشناسد، او را عبادت کند و در آبادانی و اصلاح جامعه‌ای که در آن زندگی می‌نماید، سهم فعال داشته باشد.

عقل و ادراک، اساس شناخت وظیفه و اطاعت از امر الهی است؛ اگر این نعمت الهی آلوده یا زایل گردد، انسان از جایگاه واقعی خود سقوط کرده و از مسیر بندگی و اصلاح جامعه بازمی‌ماند؛ ازاین‌رو، هر پدیده‌ای که عقل را تضعیف و اراده را سلب کند – ازجمله استعمال مواد مخدر – در شریعت اسلام امری نکوهیده و حرام شمرده‌شده است؛ زیرا باکرامت، سلامت و مسؤولیت اجتماعی انسان تعارض دارد.

اعتیاد به مواد مخدر یکی از چالش‌های مهم سلامت و امنیت اجتماعی در جهان معاصر به شمار می‌رود. آثار ویرانگر آن تنها در بعد جسمی محدود نمی‌شود؛ بلکه به فروپاشی خانواده، گسترش فقر و جرم و از بین رفتن سرمایۀ انسانی منجر می‌گردد. امروزه، مسئله اعتیاد در کنار سایر بحران‌ها به یکی از اصلی‌ترین چالش‌های تهدیدکننده‌ی بشر در قرن حاضر تبدیل‌شده است. در افغانستان نیز، اعتیاد به مواد مخدر در سال‌های اخیر به یکی از مهم‌ترین بحران‌های صحی و اجتماعی تبدیل گردیده است که سال‌ها عده‌ای از جوانان را به خود آغشته کرده و زندگی آنان را به سیاهی و تباهی کشانده است. با شیوع این پدیده و مشکلات ناشی از آن، ضرورت به راهکارهای مفید و پایدار برای مبارزه با این معضل احساس می‌شود.

هرچند مبارزه با مواد مخدر و اعتیاد، از اولویت‌های مهم واصلی امارت اسلامی افغانستان و جامعه جهانی بوده است و هزینه‌های زیاد صرف مبارزه با این پدیده شده است؛ اما برای حفظ دستاوردهای موجود، حمایت از آسیب‌دیدگان و جلوگیری از بازگشت دوباره به این پدیدۀ شوم، نیاز است راهکارهای مفید و مؤثر در روشنایی آموزه‌های دینی، احکام و فرمان‌های امیرالمؤمنین حفظه الله ارائه شود.

هدف اصلی این پژوهش شناسایی و ارائۀ راهکارهای عملی مبارزه علیه اعتیاد به مواد مخدر با استناد به‌حکم شماره (۲۲۳۴) امیرالمؤمنین حفظه الله است.

اهداف فرعی آن

۱. تحلیل محتوای حکم شماره (۲۲۳۴) در خصوص مبارزه علیه اعتیاد به مواد مخدر.

۲. بررسی وضعیت اعتیاد به مواد مخدر در افغانستان و تأثیر آن بر جامعه.

۳. شناسایی نیازها و چالش‌های موجود درزمینۀ مبارزه با اعتیاد.

این تحقیق به پرسش‌های ذیل پاسخ می‌دهد: برای مبارزه با اعتیاد به مواد مخدر در افغانستان چه راهکارهایی عملی وجود دارد؟

وضعیت فعلی اعتیاد به مواد مخدر در افغانستان چگونه است؟

برای جلوگیری از اعتیاد به مواد مخدر در کشور چه رهنمودی از جانب امیرالمؤمنین حفظه‌الله صادرشده است؟

بحث پیرامون ارائه‌ی راهکارهای عملی و رهایی از دام سونامی اعتیاد، همواره موردتوجه علما و دانشمندان اسلامی به‌طور عام، متخصصین امور، محققین و پژوهشگران به‌طور خاص بوده است که هرکدام در این خصوص کتاب‌ها، مقالات و تحقیقات زیادی انجام داده‌اند. اینک در ذیل به چند مورد آن‌که بیشتر با موضوع تحقیق ارتباط دارد ذکر می‌گردد:

۱– ذبیح‌الله صمدی (۱۴۰۳)، مقاله‌ی را تحت عنوان «بررسی احکام فقهی مخدرات» تحریر نموده است. این مقاله قسمی که از نام آن پیداست با استفاده از روش توصیفی و تحلیلی، ضمن بیان اضرار مختلف مواد مخدر به توضیح احکام فقهی و شرعی مخدرات پرداخته است؛ اما به مسئله‌ی اعتیاد و راه‌های بیرون رفت از آن هیچ اشاره‌ی نکرده است.

۲– دکتر رضا غلامی (۱۳۹۷)، بحثی را پیرامون «اعتیاد به مواد مخدر و نحوه مواجهه با آن» در پوهنتون شاهد تهران انجام داده است. این پژوهش با تبعیت از روش توصیفی و تحلیلی ضمن بررسی وضعیت اعتیاد در کشور ایران، عوامل اعتیاد به مواد مخدر را نیز به بحث گرفته

است؛ و همچنان افزایش آگاهی عمومی و برخورد قاطع با استعمال مواد مخدر را به‌عنوان راهکارهای پیشگیری از اعتیاد پیشنهاد نموده است؛ اما به وضعیت اعتیاد در افغانستان و راه‌های جلوگیری از آن سخنی بمیان نیاورده است.

۳- دکتر خان علی محمدی (۱۳۹۵)، پژوهشی را زیر نام «معضل اعتیاد در افغانستان» انجام داده است. این تحقیق توسط یک‌تن از استادان پوهنحی طب پوهنتون خاتم‌النبیین به روش توصیفی و تحلیلی و به شکل گزارش گونه تحریر گردیده است. در این پژوهش ابتدا به عوارض جانبی و پیامدهای منفی اعتیاد اشاره‌شده سپس به اهمیت اعتیاد در سطح جهان و افغانستان و ارائه‌ی آمارهای کلی معتادان ازنظر وزارت صحت عامه پرداخته‌شده است. همچنان در این پژوهش موجودیت استراتژی اصلی و عمومی از سوی دولت، مناسب‌ترین راهکار برای جلوگیری از اعتیاد در کشور مطرح گردیده است.

۴- دکتور عبدالقدوس راجی (۱۳۹۴)، مقاله‌ی را تحت عنوان «اضرار و حکم شرعی مواد مخدر» تحریر نموده است. این پژوهش نیز به روش توصیفی و تحلیلی و با استفاده از مصادر و مراجع ضمن تعریف مواد مخدر و بیان اضرار مختلف آن، حکم شرعی مواد مخدر را با تمام انواع و اشکال آن به گونه‌ی مستند و مدلل موردبحث و بررسی قرار داده؛ اما به پدیده‌ی شوم اعتیاد و راه‌کارهای مبارزه با آن اصلاً اشاره‌ی نکرده است.

۵- سید حسین سجاد (۱۳۹۴)، گزارش مختصری را زیر عنوان «سونامی اعتیاد در افغانستان» توسط سرویس جهانی BBC به نشر رسانیده است.

۶- قدرت الله احمدی (۱۳۹۰) گزارش خبری را تحت عنوان «راهکارهای عملی مبارزه با اعتیاد» توسط روزنامه ملی انیس به نشر رسانیده است.

هر دو تحقیق فوق در حد یک گزارش خبری کوتاه بوده که بیشتر عوامل اعتیاد را بررسی نموده و به ارائه ارقام معتادین تمرکز نموده است و برای بیرون رفت از اعتیاد، هیچ راه‌حل عملی مخصوصاً راه‌حل دینی و شرعی را پیش‌بینی نکرده است.

تا جای که مطالعات ما نشان می‌دهد هیچ نوع تحقیق مستقل و مکتوبی در حد ژورنال و نشریه‌های ملی و بین‌المللی تا هنوز مشخصاً تحت عنوان: «راهکارهای عملی مبارزه با اعتیاد به مواد مخدر در پرتو حکم شماره (۲۲۳۴) امیرالمؤمنین حفظه الله» در قالب کتاب و مقالات علمی- تحقیقی انجام‌نشده است. مطبوعات و جامعه رسانه‌ای اما به‌صورت بسیار پراکنده، اطلاعات روزمره و در سطح گزارش‌های خبری و یا گفتمان‌های حقوقی به شکل موجز و مختصر به این موضوع پرداخته‌اند که همه در حد یکی دو پاراگراف خلاصه می‌شود و این گزارش‌ها حداقل به بخش یا تمام جنبه‌های این تحقیق ما اشاره نکرده و اهمیت آن نیز زیاد برجسته نیست و هم‌چنین به لحاظ معیاری به‌عنوان پیشینه و ادبیات تحقیقی هم به شمار نمی‌آیند، بنابراین نویسندهٔ این مقاله درصدد آن است تا تمام ابعاد و جوانب مختلف موضوع را به گونهٔ دقیق و با استناد به منابع معتبر فقهی و حقوقی و در روشنی حکم شماره (۲۲۳۴) امیرالمؤمنین حفظه الله به بحث و بررسی بگیرد که در ذات خود تازه‌ترین تحقیقی در این زمینه است که به‌صورت علمی واکاوی گردیده و جنبه‌های نوآوری آن نیز قابل‌مشاهده است.

روش تحقیق، توصیفی و تحلیلی بوده که اطلاعات موردنیاز، از طریق مطالعهٔ آیات قرآن کریم، احادیث نبوی، مرور مقالات علمی- تحقیقی و تحلیل محتوای حکم مذکور به‌دست‌آمده است.

۱. مفهوم شناسی

۱.۱ تعریف اعتیاد

اعتیاد در لغت به معنای عادت کردن، خو گرفتن و خود را وقف عادتی نکوهیده کردن است (دهخدا، ۱۳۷۷، ص: ۱۵۲۱).

سازمان صحی جهان (W.H.O) اعتیاد را این‌گونه تعریف کرده است: «اعتیاد به مواد مخدّر عبارت است از مسمومیت تدریجی یا حادی که به علت استعمال مداوم یک دارو اعم از طبیعی یا ترکیبی ایجاد می‌شود و به حال شخص و اجتماع زیان‌آور است» (ایازی، ۱۳۹۲، ص: ۲۳-۶۶).

به‌عبارت‌دیگر اعتیاد یعنی خو گرفتن و وابسته شدن جسمی، روانی، دارویی و عصبی فرد به مواد مخدر که ترک یا فرار از آن بسیار مشکل است (محمدی، ۱۳۹۵، ص: ۲۰۷).

۲.۱ انواع اعتیاد

اعتیاد را می‌توان به دودسته اصلی تقسیم کرد:

اعتیاد به مواد: شامل مصرف مواد مخدر (مانند هروئین، کوکائین و آمفتامین‌ها)، نیکوتین، الکل و مواد محرک دیگر است.

اعتیاد رفتاری: برخی رفتارهای مداوم نیز می‌توانند به اعتیاد منجر شوند. این نوع اعتیادها شامل اعتیاد به قمار، استفادهٔ بیش‌ازحد از اینترنت، بازی‌های رایانه‌ای، خرید و حتی ورزش می‌شود.

۳.۱ تعریف مواد مخدر

الف- تعریف لغوی: مُخَدِّر واژهٔ عربی است که از کلمهٔ «خَدر» گرفته‌شده به معنای بی‌حس کردن، بی‌هوش ساختن، ضعف، سستی، نرمی و ناتوانی و به معنای سردی نیز آمده است (ابن منظور، ۱۴۱۴ ق، ص: ۲۳۳).

به‌صورت عموم معنای ترس، کندی، حیرانی، تردد، تنبلی، بی‌غیرتی و بی‌همتی را دربر می‌گیرد که همه‌ی این صفات در شخص معتاد به مواد مخدر و هر نشه کننده‌ی دیگر- چه جامد و چه مایع- باشد، وجود دارد.

ب- تعریف اصطلاحی: درباره مواد مخدر تعریفات زیادی آمده که بهترین این تعریف‌ها ازاین‌قرار است:

هر مادهٔ خام یا ساخته‌شده که دارای عناصر تحریک‌کننده و یا تسکین‌دهنده بوده و مصرف آن باعث اعتیاد و دگرگونی در سطح هوشیاری مغز گردد و ضررهای جسمی یا روانی و یا اجتماعی در پی داشته و در غیر موارد طبی بکار برده شود، مواد مخدر گفته می‌شود (راجی، ۱۳۹۴، ص: ۱۱).

این تعریف همه انواع و اقسام مواد مخدر موجوده را در عصر حاضر و آنچه در آینده کشف شود، در برمی‌گیرد.

مشاهدهٔ معتادان به مخدرات نشان می‌دهد که تمامی این معانی به‌نوعی در وی پدیدار می‌شود؛ به‌گونه‌ای که عقل وی از صحنهٔ فعالیت نهان، خودش از صحنهٔ اجتماع غایب می‌شود، سستی و تنبلی بر وی مسلط می‌گردد، غالباً، خواب‌آلوده است، تمرکز و هوشیاری را از دست می‌دهد و به‌آسانی مرتکب باده‌گساری می‌گردد؛ اگرچه پیش از اعتیاد از آن پرهیز می‌کرده باشد (صمدی، ۱۴۰۳، ص ۷۹).

٤.۱ انواع مواد مخدر

مواد مخدر را می‌توان به سه دسته تقسیم نمود:

۱- مواد مخدر طبیعی: که از نباتات به دست می‌آید مثل چرس، افیون(کوکنار)، نبات پان و تنباکو (مطیع، ب ت، ص: ۱۳- ۱۵).

۲- مواد مخدر مصنوعی: مانند مرفین، هرویین و کدئین که از مشتقات تریاک و خشخاش می‌باشند و اثرات سوء آن‌ها نیز مانند دیگر مواد مخدر بسیار زیاد است و بر تمام اعضای بدن اثر سوء دارد و در بسیاری موارد منجر به مرگ می‌شود و درواقع یک مرگ تدریجی است که ابتدا زیبا و دارای خواص خیلی خوبی جلوه می‌کند، ولی بعد از مدت بسیار کمی قدرت تخریب و ویرانگری خود را نشان می‌دهد؛ و متأسفانه که در بسیاری از موارد به علت ضعف اراده و آلودگی، شخص معتاد قادر به ترک نیست و درواقع مرگ او از همان زمان آغاز می‌شود.

۳- مواد مخدر اختراع‌شده: این نوع مواد مخدر با دو نوع بالا که از نباتات و یا شیرهٔ آن به دست می‌آید، ارتباطی نداشته و از بعضی مواد کیمیائی ترکیب‌شده به دست می‌آید، ولی تأثیر آن همانند مواد مخدر طبیعی و مصنوعی است مانند مواد خواب‌آور، ضد خواب، تسکین‌دهنده و بی‌هوش کننده. خطرناک‌ترین این مواد که استعمال کننده را معتاد می‌سازد همانا هروئین، کوکائین، مورفین، افیون، چرس است (راجی، ۱۳۹۴، ص: ۱۱).

۲. عوامل اصلی در شکل‌گیری اعتیاد

در اینکه چه عواملی موجب شکل‌گیری اعتیاد به مواد مخدر می‌شود، مطالعات فراوانی انجام‌شده که نظریه‌پردازان مسئله اعتیاد، روان‌شناسان و جرم شناسان علل و عوامل اعتیاد را در سه سطح فردی، خانوادگی و اجتماعی بررسی کرده‌اند.

۱.۲- علل فردی اعتیاد؛ مانند اختلالات روحی و روانی. مهم‌ترین عامل گرایش افراد به مواد مخدر، تخریب روحی و روانی جدی، افسردگی، یأس و ناامیدی، پوچ‌انگاری و به‌تبع آن، اضطراب شدید است. سؤال اصلی این است که چرا فرد در این سطح دچار اختلالات روحی و روانی

می‌شود؟ در پاسخ باید گفت که: هر عنصری که زندگی طبیعی فرد را مختل کند و فرد را از حقیقت و گوهر وجودی خود و نیز مسیر سعادت و خوشبختی دور کند، می‌تواند عامل اختلالات روحی و روانی شدید قلمداد شود.

۲.۲- علل خانوادگی اعتیاد مانند؛ آزادی بی‌قیدوشرط، رفاه و فقر بیش‌ازحد اقتصادی، کمبود محبت در خانواده و تبعیض بین فرزندان، تأخیر یا شکست در ازدواج یا ایجاد اشکال در روابط زناشویی، اختلاف و درگیری با اعضاء خانواده و ... است.

۳.۲- علل اجتماعی مانند؛ بیکاری، نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی، در دسترس بودن آسان مواد مخدر، زندگی نامناسب در محل زیست و جغرافیایی کشور و ... است (احمدی،۱۳۹۰، ص: ۱).

برای بسیاری از معتادان مواد مخدر، انگیزه اصلی از استعمال این مواد لذت نشئگی است. لذتی که به بخشی از فضای تفریحی آن‌ها به‌صورت فردی یا جمعی تبدیل می‌شود. با این ملاحظه، نباید ریشه اعتیاد را صرفاً در فقر و فلاکت اقتصادی، شکل‌گیری بحران‌های خانوادگی و یا اختلالات روحی ناشی از سایر عوامل جستجو کرد چراکه بعضی معتادان جزو قشر مرفه و بی‌درد جامعه هستند که باانگیزۀ کسب لذت به سمت استعمال مواد مخدر رفته و تدریجاً معتاد شده‌اند.

همچنان بعضی از معتادان مواد مخدر را کسانی تشکیل می‌دهند که برای اولین بار باانگیزه کنجکاوی و کسب یک تجربه جدید یا ماجراجویی مواد مخدر را استعمال نموده‌اند. اگر به عوامل اعتیاد دقت بیشتری داشته باشیم، وابستگی به دوستان و دعوت‌های دوستانه، هم‌نشینی‌ها و به‌طور کل خودنمایی و جلب‌توجه میان دوستان ازجمله عوامل مهم درکشیده شدن پای افراد به میدان اعتیاد محسوب می‌شود (غلامی، ۱۳۹۷، ص: ۲).

۳- اضرار و پیامدهای ناگوار اعتیاد

مواد مخدّر به‌طور کُل، با تمام اشکال و مواردش، اثرات خردکننده و همه‌جانبه‌ای دارد؛ یعنی بر جسم و جان و عقل و اراده و دین و عقیدۀ انسان ضربات سختی وارد می‌سازد وزندگی خانواده و جامعه را به سیاهی و تباهی می‌کشاند.

اعتیاد به‌طور خاص در یک جامعه عوارض و پیامدهای منفی گوناگونی را در عرصه‌های مختلف اقتصادی، جسمی، روانی و اجتماعی بر جا می‌گذارد. در بعد اقتصادی پیامدهای ناشی از اعتیاد؛ لطمه زدن به اقتصاد فرد، خانواده و جامعه، ضعف مالی به اثر خرید مواد مخدر و بیکاری است. درزمینۀ جسمی؛ ناراحتی‌های عصبی، اضطراب، ناراحتی‌های عضلانی، ریزش مکرر آب از بینی و چشم و بی‌اشتهایی از آفت‌های صحی و روانی اعتیاد است (راجی، ۱۳۹۴، ص: ۱۸).

در عرصۀ اجتماعی؛ بی‌نظمی و مختل کردن نظم عمومی، ضعف بنیاد خانواده و اجتماع، زیر پا گذاشتن مقررات جامعه، افزایش انحرافات از قبیل دزدی و فحشا و راه‌گیری از آفت‌های اجتماعی این پدیده است. هم چنان در عرصۀ روانی، ضعف شخصیت، ضعف عاطفه، عصبی بودن فرد، بی‌تفاوتی روانی، تزلزل شخصیتی، ضعف اراده و اعتمادبه‌نفس و بی‌تفاوتی نسبت به مسؤولیت‌های فردی و خانوادگی از پیامدهای منفی روانی ناشی از اعتیاد می‌باشند که معتادان به‌صورت اکثر از این آفت‌ها رنج می‌برند (احمدی،۱۳۹۰، ص: ۲).

بنابراین با توجه به این‌که علل گرایش به اعتیاد در افغانستان بیشتر از شماری از کشورهای جهان به‌خصوص ازنقطه‌نظر خانوادگی و اجتماعی فراهم است و پیامدهای ناشی از اعتیاد بر علاوه از زیان‌های فردی و خانوادگی بحران‌های بزرگ اجتماعی و اقتصادی را در کشور خلق می‌کند، نیاز است که در راستای زدودن این مشکلات راه‌حل‌های پیشگیرانه و برنامه‌های مناسب و مفید، برای تداوی معتادین به‌خصوص جوانان و دانش آموزان روی دست گرفته شود.

۴. راهکارهای عملی مبارزه با اعتیاد

حالا سؤال اصلی و مهم این است که با الهام از روح تعالیم اسلامی، چه راه‌هایی برای پیشگیری و مقابله با اعتیاد می‌توان ترسیم کرد؟ رهبری امارت اسلامی افغانستان برای مبارزه با این پدیده مخرب و تباه‌کننده و جلوگیری از روند رو به رشد اعتیاد میان جوانان، چه اقداماتی روی دست گرفته است؟ چه راهکارهایی با توجه به وضعیت افراد، خانواده و اجتماع و متغیرهای روانی و اجتماعی این پدیده، مفید است؟

در طول چند دهه جنگ، ناامنی و بی‌ثباتی در کشور عزیز ما افغانستان؛ بستر مناسبی برای کشت، تولید و تجارت مواد مخدر فراهم‌شده بود؛ به همین خاطر اعتیاد به مواد مخدر، در میان اقشار مختلف جامعه، مخصوصاً جوانان به‌طور روزافزون گسترش می‌یافت تا جای که کوچه‌ها و پس‌کوچه‌ها، زیر پل‌ها و حتی قبرستانی‌ها، مملو از جوانان بااستعداد کشور شده بود، جوانانی که به‌تدریج همه‌چیز خود را — از خانواده و حرفه گرفته تا هنر، دانش و امید — ازدست‌داده و گام‌به‌گام به‌سوی نابودی و مرگ کشانده می‌شدند (زرنجی، ۱۴۰۳، ص: ۱).

هرچند مبارزه با مواد مخدر و اعتیاد همواره از اولویت‌های دولت وقت افغانستان و جامعه جهانی به شمار می‌رفت و در این زمینه سمینارها، ورکشاپ‌ها و برنامه‌های گوناگونی برگزار شد و پول‌های هنگفتی صرف شد؛ اما متأسفانه این تلاش‌ها نتایج قابل‌ملاحظه‌ای در پی نداشت و روند اعتیاد همچنان رو به افزایش بود.

باروی کار آمدن امارت اسلامی، حل این معضل به یکی از اولویت‌های اصلی و اساسی تبدیل شد و اقدامات مؤثری درزمینهٔ مبارزه با محو مواد مخدر و اعتیاد به آن آغاز گردید. عالی‌قدر امیرالمؤمنین حفظه‌الله در نخستین روزهای حکومت‌داری خود، به تاریخ ۱۴۴۳/۴/۹ هـ ق، فرمان شماره (۳۱) را در خصوص منع کشت تریاک و کوکنار صادر نمودند. این اقدام تاریخی، نقطه عطفی در آغاز یک مبارزه جدی و اسلامی علیه پدیده‌ی ویرانگر مواد مخدر به شمار می‌آید و نشان‌دهنده‌ی عزم راسخ و اراده‌ی قاطع امارت اسلامی در جهت پاک‌سازی جامعه از این بلای خانمان‌سوز است.

با صدور این فرمان، میزان تولید این ماده در سراسر کشور به‌طور چشم‌گیری کاهش یافت. هرچند در برخی مناطق دورافتاده، کشت تریاک به‌صورت پنهانی و محدود ادامه داشت؛ اما نیروهای مجرب وزارت امور داخله، در پرتو رهنمودها و دستورهای رهبری امارت اسلامی، با اجرای عملیات میدانی و شناسایی مناطق مشکوک، موفق شدند مزارع مخفی را کشف و محصولات کشت‌شده را نابود سازند. این اقدام، نشان‌دهنده‌ی عزم جدی نظام اسلامی در ریشه‌کن ساختن کامل تولید و توزیع مواد مخدر و استقرار نظم و سلامت اجتماعی بر مبنای ارزش‌های اسلامی است.

به همین ترتیب، فرمان مهم دیگری از سوی زعیم امارت اسلامی درزمینه‌ی جلوگیری از استعمال مواد نشئه‌آور و تداوی معتادان، به تاریخ ۷ رجب‌المرجب ۱۴۴۴ هـ ق صادر گردید؛ که در متن آن چنین آمده است: «از این‌که استعمال مواد نشئه‌آور به‌طور تدریجی زندگی یک انسان را با تهدید مواجه می‌سازد، نظام اسلامی مکلفیت دارد که مردم خویش را از هر نوع نشه، روی‌گردان نماید. والیان تمام ولایات در ولایت‌های خویش درزمینهٔ جلوگیری مردم از استعمال مواد نشئه‌آور اقدامات لازم نمایند. افرادی که پیش‌ازاین به مواد نشئه‌آور معتاد شده‌اند، برای آن‌ها مراکزی ایجاد نمایند که سهولت‌های تداوی را داشته باشد و به‌طور عاجل تدابیر ضروری را برای تداوی آن‌ها اتخاذ نمایند» (وزارت عدلیه- جریدهٔ رسمی، ۱۴۴۴ ق، ص: ۱۳۹).

۵- تحلیل و بررسی محتوای حکم

حکم مذکور، دربردارنده‌ی یکی از بنیادی‌ترین رویکردهای اسلامی در حوزه‌ی مدیریت اجتماعی و سلامت عمومی است. در این حکم سه محور اساسی وجود دارد. پیشگیری، درمان و مسؤولیت نظام اسلامی.

۱.۵- نگاه انسان‌محور و حفظ کرامت بشری

حکم بابیان انسانی و دلسوزانه آغاز می‌شود: «از این‌که استعمال مواد نشئه‌آور به‌طور تدریجی زندگی یک انسان را با تهدید مواجه می‌سازد...». این جمله نشان می‌دهد که نگاه امارت اسلامی به پدیده‌ی اعتیاد تنها امنیتی یا کیفری نیست؛ بلکه **از** منظر کرامت انسانی و حفاظت از حیات انسان به آن پرداخته‌شده است. بر اساس آموزه‌های اسلامی، حفظ نفس ازجمله مقاصد شریعت اسلامی و یکی از ضروریات پنج‌گانه شمرده می‌شود و اعتیاد به‌عنوان عاملی که باعث تهدید جان و سلامت انسان است، باید از بین برود. خداوند متعال می‌فرماید: «وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ» (البقرة: ۱۹۵) «خود را با دست خویش به‌سوی هلاکت میفکنید». بر اساس این آیه، هر عملی که موجب آسیب جدی به بدن یا روح انسان شود (مثل اعتیاد)، ممنوع است. انسان در برابر بدن و جان خود امانت‌دار خداست و اجازه ندارد آن را در معرض هلاکت قرار دهد.

۲.۵- مکلفیت دینی و اجتماعی نظام اسلامی

در جمله‌ی بعد آمده است: «نظام اسلامی مکلفیت دارد که مردم خویش را از هر نوع نشه روی‌گردان نماید».

در این قسمت، مفهوم تکلیف شرعی و اجتماعی نظام اسلامی تبیین می‌شود. حکومت اسلامی، صرفاً ناظر یا مجری قوانین نیست، بلکه مکلف به هدایت و اصلاح اخلاقی جامعه در جهت سلامت فرد و اجتماع است. درواقع، این بند نشان می‌دهد که مسئله‌ی اعتیاد در اسلام نه‌فقط انحراف فردی، بلکه مسؤولیت جمعی امت تلقی می‌شود.

۳.۵- سیاست‌گذاری محلی و تفویض مسؤولیت

بخش دیگری از فرمان تصریح می‌کند: «والیان تمام ولایات در ولایت‌های خویش درزمینهٔ جلوگیری مردم از استعمال مواد نشئه‌آور اقدامات لازم نمایند».

این بند بیانگر تفویض صلاحیت مسئولانه به نهادهای محلی است. از دیدگاه مدیریت اسلامی، رهبر کلان (امیر) جهت را تعیین می‌کند و اجرای عملی آن بر عهده‌ی والیان وادارات محلی قرار می‌گیرد. این تمرکززدایی حکیمانه، احتمال موفقیت اجرای سیاست‌ها را افزایش می‌دهد؛ چراکه هر ولایت متناسب با بافت اجتماعی و فرهنگی خود عمل می‌کند.

٤.۵- جهت‌گیری اسلامی در نظام تداوی و بازپروری

این حکم در پایان‌بر ایجاد مراکز درمانی و باز توانی معتادان تأکید دارد. ازنظر روان‌شناسی اجتماعی اسلامی، درمان صرفاً متوقف ساختن مصرف ماده نیست، بلکه شامل تزکیه نفس، تربیت اخلاقی و بازسازی هویت دینی فرد نیز است؛ بنابراین، این دستور می‌تواند پایه‌گذار الگویی از «درمان اسلامی اعتیاد» گردد که علاوه بر جنبه‌های جسمی، بر ابعاد روحی و معنوی نیز تمرکز دارد.

حکم امیرالمؤمنین حفظه‌الله نه‌تنها یک دستور اخلاقی و دینی است؛ بلکه یک سند سیاست‌گذاری اجتماعی و اجرایی به شمار می‌رود که بر پایه‌ی اصول «هماهنگی، مسئولیت‌پذیری دینی و سلامت» تدوین‌شده است که هدف نهایی آن، ایجاد جامعه‌ای سالم، متقی و خالی از اعتیاد است. در این حکم، چهار راهکار عملی و اساسی برای مبارزه با اعتیاد به‌طور مستقیم یا ضمنی ارائه‌شده است:

راهکار اول- **پیشگیری از اعتیاد:**

در جمله‌ی نخست حکم آمده است که: «نظام اسلامی مکلف است مردم خود را از هر نوع نشه روی‌گردان نمای».

این عبارت به‌طور صریح، بعد پیشگیرانه‌ی مبارزه با اعتیاد را مطرح می‌کند. از دیدگاه دینی، پیشگیری نه‌تنها یک وظیفهٔ اخلاقی بلکه تکلیف شرعی و حاکمیتی است. این بند اشاره دارد که نظام اسلامی باید از طریق: آموزش دینی و فرهنگی، آگاهی دهی عمومی، نظارت اجتماعی و خانوادگی، ریشه‌ی گرایش به مواد مخدر را در جامعه بخشکاند.

راهکار دوم- **درمان و بازپروری معتادان:**

در بخش دوم حکم آمده است: «افرادی که پیش‌ازاین به مواد نشئه‌آور معتاد شده‌اند، برای آنان مراکزی ایجاد نمایند که سهولت‌های تداوی را داشته باشد...».

این بند، دومین محور کلیدی فرمان را مشخص می‌کند ـ یعنی درمان افرادی که در دام اعتیاد گرفتارشده‌اند .رهیافت فرمان نشان می‌دهد که حکومت، معتادان را بیمارانی نیازمند درمان می‌داند، نه مجرمان سزاوار طرد یا مجازات.

راهکار سوم- **اقدامات اجرایی و سازمانی:**

در بخش دیگر حکم آمده است: «والیان تمام ولایات... اقدامات لازم نمایند». این بند نشان‌دهنده‌ی تمرکززدایی اداری و تفویض مسؤولیت اجرایی به نهادهای محلی است.

راهکار چهارم_ **تأکید بر سرعت عمل:**

عبارت «به‌طور عاجل تدابیر ضروری اتخاذ نمایند» بر فوریت زمان و اهمیت اقدام سریع تأکید می‌کند. این بدان معناست که دولت نباید منتظر روندهای طولانی بوروکراتیک بماند؛ بلکه باید به‌صورت فوری و هماهنگ به درمان و بازپروری مبتلایان بپردازد.

٦- ارزیابی عملکرد نهادهای ذی‌ربط در خصوص این حکم

با تأسی از این حکم، امارت اسلامی در گام نخست، با راه‌اندازی عملیات گسترده‌ای هزاران معتاد را از شهرها و قصبات جمع‌آوری کرده و آنان را به مراکز صحی منتقل کرد، آنچه این تلاش‌ها را تحسین‌برانگیزتر می‌کند، توجه ویژه امارت اسلامی به این طبقه‌ی آسیب‌دیده در شرایط دشوار زمستان است. سرما و سختی‌های این فصل، تهدیدی جدی برای زندگی معتادانی بود که قبلاً در شهرها و زیر پل‌ها زندگی می‌کردند. اکنون، با انتقال آنان به مراکز گرم و امن، کرامت انسانی آن‌ها نیز حفظ‌شده است.

علاوه بر تداوی، امارت اسلامی به ایجاد فرصت‌های شغلی برای معتادین بهبودیافته نیز توجه ویژه‌ای دارد؛ زیرا بدون تأمین معیشت پایدار، خطر بازگشت به اعتیاد همواره وجود دارد. از سوی دیگر، کاهش کشت تریاک و کاهش تولید مواد مخدر، نقش بسزایی در کنترل این معضل داشته است. با نظارت دقیق و اجرای قوانین، میزان تولید مواد مخدر تقریباً به صفر رسیده و این کشور در مسیر رهایی از وابستگی به اقتصاد ناشی از مواد مخدر گام برداشته است.

همچنان عالی‌قدر امیرالمؤمنین (حفظه‌الله) در روز پنجشنبه، ۲۷ ثور ۱۴۰۳، با سفر به کابل و حضور در مقر وزارت امور داخله، در یک جلسهٔ مشورتی و اصلاحی با اشتراک والیان ۳۴ ولایت و فرماندهان امنیه شرکت کردند. ایشان در این نشست بر تطبیق کامل فرمان‌ها، به‌خصوص منع مطلق کشت، قاچاق و تجارت مواد مخدر در سراسر کشور تأکید ورزیده و نبرد با این پدیده را یک وجیبهٔ شرعی و ملی اعلان کردند.

عزم جدی رهبر محترم در مبارزه با این معضل و تلاش‌های پیوستهٔ سربازهای امارت اسلامی تا نابود کردن کامل این پدیدهٔ شوم، امیدها را برای نجات یافتن از این آفت زنده می‌کند. این تلاش‌های امارت اسلامی، مورد استقبال هم‌وطنان گرامی و جهانیان قرارگرفته، علاوه بر خبرگزاری‌های داخلی، تمام رسانه‌های جهانی نیز این دستاورد امارت اسلامی را بازتاب دادند (زرنجی، ۱۴۰۳، ص: ۱).

۷- راهکارهای مرتبط در پرتو حکم امیرالمؤمنین

در پرتو حکم امیرالمؤمنین (حفظه‌الله) درباره‌ی منع استعمال مواد نشئه‌آور و لزوم درمان معتادان، می‌توان مجموعه‌ای از راهکارهای عمیق‌تر و دین‌محور را ارائه کرد که هم بر مبانی شرعی و اخلاقی استوار باشد و هم در سطح اجتماعی و اجرایی، کارآمدی داشته باشد.

۱.۷- روش دین‌محوری و تقویت دین‌داری

در جوامعی مانند جامعهٔ افغانستان که اکثریت مطلق آن مسلمان و معتقد به احکام نورانی اسلام‌اند، یکی از مؤثرترین راهکارها برای مقابله با این پدیده‌ی نابهنجار، روش دین‌محوری و تقویت دین‌داری است. دین اسلام یکی از بزرگ‌ترین و درعین‌حال یکی از با برنامه‌ترین دینی است که درباره چگونگی حفاظت انسان و انسانیت و هم‌چنین حفاظت از جامعه انسانی برنامه‌های دقیق، علمی و دینی را با دلایل و مدارک مدون در اختیار ما قرار داده است.

اگر دقیق‌تر فکر کنیم، درمی‌یابیم که تعداد افراد مؤمن و دین‌دار واقعی که در دام اعتیاد گرفتار می‌شوند، بسیار اندک است. این واقعیت نشان می‌دهد که مهم‌ترین عنصر ریشه‌کن‌سازی اعتیاد، بسط و تعمیق ایمان و دین‌داری است؛ بنابراین، می‌توان گفت که بسط و تعمیق ایمان، تقویت باورهای دینی و گسترش زیست معنوی در جامعه، اساسی‌ترین راهکار در ریشه‌کنی اعتیاد است؛ زیرا دین، نه‌تنها انسان را از گناه و تباهی دور می‌سازد، بلکه با ایجاد معنا، امید و آرامش در زندگی، او را برای رویارویی سالم با دشواری‌های روزگار توانمند می‌سازد (غلامی، ۱۳۹۷، ص: ۹).

۲.۷- تقویت نهاد خانواده و از بین بردن معضلات خانوادگی

خانواده مدرسه‌ی انسانی و ضرورتی اساسی برای پرورش نفس و ادامه زندگی آرام و کمک به انتظام جامعه است. خانواده کانونی گرم و تجمعی کوچکی است که پایه‌های معیشت وزندگی آرام و سالم را استوار می‌گرداند و همکاری سازنده و نیرومندی برای چیره شدن بر مشکلات زندگی به وجود می‌آورد و فضای پر از عشق، محبت، الفت، آرامش و سلامت را فراهم می‌گرداند و در برابر همه لغزش‌ها و ضعف‌ها و بیماری‌ها مقاومت می‌نماید؛ اما در اوضاع‌واحوال کنونی، نظام خانواده با برخی از مشکلات و ناهنجاری‌ها مانند اعتیاد و ... روبه‌روست که گاهی آن را دچار لرزش و فروپاشی می‌نماید. (زحیلی، ب ت، ص: ۳۲).

اعتیاد یکی از عوامل مهم بروز معضلات خانوادگی است. فراموش نباید کرد که آسیب‌ها و مشکلات درون خانوادگی، به‌ویژه فقدان حمایت عاطفی، مادی و معنوی خانواده، خود می‌تواند عاملی برای ایجاد اختلالات روحی و روانی و درنتیجه اعتیاد به مواد مخدر باشد. بررسی‌ها نشان می‌دهد که آمار قابل‌توجهی از معتادان از حمایت خانواده برخوردار نبوده‌اند؛ بنابراین، تقویت نهاد خانواده در مبارزه با اعتیاد، اهمیت فوق‌العاده‌ای دارد. بر اساس حدیث «كُلُّكُمْ رَاعٍ، وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيتِهِ ...» (بخاری، ۱۴۲۲ هـ ج ۲، ص: ۵). والدین مسؤولیت دارند فرزندان خود را در چارچوب شریعت اسلامی تربیت صحیح و سالم نمایند. این مسؤولیت به تقویت روابط خانوادگی و پیشگیری از مشکلات اجتماعی مانند اعتیاد کمک می‌کند.

۳.۷- خودباوری و اعتمادبه‌نفس

دومین عنصر در ترک اعتیاد، برگرداندن خودباوری و اعتمادبه‌نفس است. خودباوری و اعتمادبه‌نفس به‌عنوان ابزارهای مؤثر در مبارزه با اعتیاد نقش حیاتی دارند. تقویت این ویژگی‌ها از طریق برنامه‌های آموزشی، مشاوره و فعالیت‌های اجتماعی می‌تواند به کاهش خطر اعتیاد و بهبود سلامت روانی کمک کند. قرآن کریم بر اهمیت اعتمادبه‌نفس تأکید کرده می‌فرماید: «إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا» (انشراح: ۶) «مسلماً با سختی و دشواری، آسایش و آسودگی است». این آیت به افراد کمک می‌کند تا در مواجهه با چالش‌ها به خودباور داشته باشند.

٤.۷- به‌کارگیری اصل رحمت و توبه برای بازگشت معتادان

اسلام، در کنار نهی از گناه، همواره راه بازگشت و توبه را باز گذاشته و به‌طور مکرر به رحمت و بخشش خداوند اشاره می‌کند؛ چنانچه می‌فرماید: «قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا» (زمر: ۵۳). «بگو: ای بندگانم! ای آنان که در معاصی زیاده‌روی کرده‌اید! از لطف و مرحمت خدا مأیوس و ناامید نگردید. قطعاً خداوند همه گناهان را می‌آمرزد».

نصوص دینی بر اهمیت بخشش، ترحم و شفقت تأکیددارند؛ چنانچه پیامبر اکرم صلی الله علیه وسلم می‌فرماید: "الرَّاحِمُونَ يَرْحَمُهُمُ الرَّحْمَنُ، ارْحَمُوا أَهْلَ الْأَرْضِ يَرْحَمْكُمْ أَهْلُ السَّمَاءِ ..." (شیبانی، ۱۴۲۱ هـ ج ۱۱، ص: ۳۳). «خداوند، به رحم کنندگان، رحم می‌نماید، به کسی که روی زمین است رحم کنید تا آن‌که در آسمان است، به شما رحم کند». این مفهوم به خانواده و نزدیکان معتادان یادآوری می‌کند که باید بامحبت و بخشش با آن‌ها برخورد کنند.

دین اسلام بر این باور است که هر فردی می‌تواند به درگاه خداوند توبه کند و از گناهان خود پشیمان شود چنانچه خداوند متعال می‌فرماید: «إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا» (فرقان: ۷۰). «مگر کسی که توبه کند و ایمان آورد و عمل صالح انجام دهد» این آیه نشان می‌دهد که توبه و بازگشت به‌سوی خداوند، راهی برای نجات و بهبودی است؛ بنابراین، نگاه اسلام به معتاد نگاه قهرآمیز نیست؛ بلکه نگاه اصلاح‌گرانه و مهربانانه است.

نتیجه‌گیری

از خلال آنچه بحث شد به این نتیجه می‌رسیم: اعتیاد به مواد مخدر یکی از مهم‌ترین چالش‌های اجتماعی، فرهنگی و اخلاقی معاصر است که اساس خانواده، سلامت انسان و امنیت جامعه را تهدید می‌کند. یافته‌های این تحقیق نشان داد که حکم شماره (۲۲۳۴) امیرالمؤمنین حفظه‌الله نه‌تنها یک فرمان سیاسی یا اجرایی، بلکه یک نقشه راه جامع دینی، اخلاقی و اجتماعی برای مبارزه با اعتیاد در افغانستان است. این حکم با تأکید بر سه محور اصلی یعنی پیشگیری، درمان و مسؤولیت نظام اسلامی، اساس علمی و شرعی برای کنترل و ریشه‌کن‌سازی اعتیاد ترسیم می‌کند. بررسی محتوای حکم نشان داد که نگاه امارت اسلامی به پدیده اعتیاد، نگاهی انسان‌محور و کرامت مدار است؛ به‌گونه‌ای که معتادان به‌عنوان بیماران نیازمند بازگشت، نه مجرمان طردشده تلقی می‌شوند. این نگرش، با تعالیم قرآنی و سنت نبوی مطابقت کامل دارد؛ چراکه محور اصلی در جهان‌بینی اسلامی، حفظ نفس و اصلاح جامعه است.

از سوی دیگر، اقدامات نهادهای ذی‌ربط در اجرای این حکم نشان داد که تمرکز بر جلوگیری از کشت، تجارت و استعمال مواد مخدر، در کنار ایجاد مراکز تداوی و باز توانی، آثار ملموسی در کاهش میزان اعتیاد در کشور برجای گذاشته است. اقدامات عملی چون جمع‌آوری بیش از ۱۰۰ هزارتا ۱۲۷ هزار فرد معتاد از سطح شهرها (به‌ویژه کابل) و ولایات، فراهم‌سازی خدمات صحی، تأمین اشتغال برای بهبودیافتگان و ترویج فرهنگ دینی در میان مردم، گام‌های استوار در جهت تحقق این حکم شرعی محسوب می‌شود. از یافته‌های تحقیق روشن گردید که

مؤثرترین راهکار برای مبارزه پایدار با اعتیاد، روش دین‌محور و تقویت ایمان است .دین‌داری واقعی، با ایجاد معنا، امید و آرامش در زندگی انسان، ریشه‌های روانی و وابستگی به مواد مخدر را از بین می‌برد. تقویت ایمان، تحکیم بنیان خانواده، افزایش خودباوری و ایجاد فرصت‌های سالم برای زندگی اجتماعی، از اصول بنیادین پیشگیری محسوب می‌گردند.

پیشنهادها

چند مورد برای نهادهای ذی‌ربط پیشنهاد می‌گردد تا در پلان‌ها و برنامه‌های آینده‌ی خویش در نظر بگیرند:

در سطح دینی و فرهنگی

۱. به وزارت ارشاد، حج و اوقاف پیشنهاد می‌گردد تا با همکاری وزارت صحت عامه و نهادهای علمی، برنامه‌های آموزشی ویژه‌ای را برای علما، امامان و خطبای مساجد تدارک ببیند تا پیامدهای جسمی، روحی و شرعی استعمال مواد مخدر را در خطبه‌های جمعه و سخنرانی‌هایشان با زبان رحمت و مهربانی برای مردم آگاهی دهند.

در سطح خانواده و اجتماع

۱. خانواده نقش محوری در پیشگیری دارد. پیشنهاد می‌شود در هر ولایت، مراکزی تحت عنوان مشاوره اسلامی خانواده علیه اعتیاد تأسیس شود که در آن علما و متخصصین مشو ره‌های دینی ارائه دهند.

در سطح آموزشی و علمی

۱. برای وزارت معارف و تحصیلات عالی پیشنهاد می‌گردد تا مضمون یا واحد درسی خاصی را تحت عنوان «اعتیاد از دیدگاه اسلام و ساینس» در نصاب تعلیمی مکاتب و پوهنتون‌ها بگنجاند؛ تا متعلمین و محصلین با دیدگاه دینی و علمی نسبت به اعتیاد آشنا گردند.

۲. برای محققین و پژوهش‌گران، پیشنهاد می‌شود در آینده پژوهش‌های عمیق‌تری درباره‌ی پیوند میان «تقویت ایمان و کاهش گرایش به اعتیاد» با روش‌های میدانی و در مقایسه با الگوهای غیردینی انجام گیرد تا کارآمدی حکم‌های شرعی در سطح بین‌المللی مستندسازی گردد.

منابع و مأخذ

۱. قرآن کریم
۲. ابن‌منظور، محمد بن مکرم .(۱۴۱۴ هـ). لسان‌العرب. بیروت: دار صادر.
۳. احمدی، قدرت‌الله. (1390) .راهکارهای عملی مبارزه با اعتیاد. روزنامه ملی انیس.
٤. ایازی، محمدعلی. (1392) .نگاهی نو به آسیب‌های اجتماعی از منظر اسلام. تهران: انتشارات علم.
٥. بخاری، محمد بن اسماعیل.(۱۴۲۲ هـ). صحیح البخاری. بیروت: دار طوق النجاة.
٦. دهخدا، علی‌اکبر.(1377). لغت‌نامه دهخدا. تهران: دانشگاه تهران.
۷. راجی، عبدالقدوس.(1394). اضرار و حکم شرعی مواد مخدر. کابل: مجلهٔ علمی پوهنتون کابل.
۸. زحیلی، وهبه.(ب ت). فقه خانواده در جهان معاصر. ترجمه: عبدالعزیز سلیمی. دمشق: دارالفکر.
۹. الزرنجی، احمد.(1403). اعتیاد و امنیت اجتماعی در افغانستان. کابل: مجله علوم اجتماعی.
۱۰. شیبانی، احمد بن حنبل.(۱۴۲۱ هـ). المسند. محقق: شعیب أرنؤوط. بیروت: مؤسسه الرسالة.
۱۱. صمدی، ذبیح‌الله.(1403). بررسی احکام فقهی مخدرات. بلخ: مجله علمی- تحقیقی تاج.
۱۲. غلامی، رضا.(1397). اعتیاد به مواد مخدر و نحوهٔ مواجهه با آن. تهران: دانشگاه شاهد.
۱۳. محمدی، خان علی.(1395). معضل اعتیاد در افغانستان. کابل: پوهنتون خاتم‌النبیین.
۱٤. مطیع، قریب الله. (ب ت). حکم مخدرات در اسلام. کابل: سعید.
۱٥. سجاد، سید حسین. (۱۳۹۴). سونامی اعتیاد در افغانستان.
۱٦. وزارت عدلیه – جریده رسمی (۱۴۴۴ هـ ق). فرامین، احکام و هدایات عالی‌قدر امیرالمؤمنین حفظه‌الله.
17. https://www.bbc.com/persian/blogs/۱۵۰۵۱۶/۰۵/۲۰۱۵_zs_addiction_surge_afghanistan
18. https://www.alemarahdari.af
19. https://r-gholami.ir

Practical Strategies for Combating Drug Addiction in the Light of Decree No. 2234 of Amir al-Mu'minin (May Allah Protect Him)

Abdullatif Rahimyar[2]

Abstract

Drug addiction is one of the major social, economic, and cultural challenges that has affected many societies, including our beloved country Afghanistan, causing serious consequences for both individual and public health. With the growing prevalence of this phenomenon and its negative impacts, there is an increasing need for effective and sustainable strategies to combat this issue. This study aims to identify and explain effective methods of prevention and treatment of drug addiction from the perspective of Islamic teachings and the guidance of the leadership of the Islamic Emirate of Afghanistan. The research adopts a descriptive–analytical method. Data were collected through the study of Qur'anic verses, Prophetic traditions, a review of academic and research papers, and a content analysis of the related decree. The findings reveal that the decree highlights three fundamental dimensions: prevention, treatment, and the responsibility of the Islamic system. The analysis further shows that the decree of Amir al-Mu'minin (May Allah Protect Him) is not merely an executive order but a comprehensive religious, moral, and policy-oriented charter that can serve as the foundation for an Islamic model of sustained anti-addiction action. In light of this decree, key strategies such as strengthening faith and spirituality, consolidating the family institution, promoting self-confidence, and encouraging repentance can provide sustainable solutions for reducing and eradicating drug addiction.

Keywords: addiction, Amir al-Mu'minin, narcotics, strategy.

[2] Academic Staff Member of Sharia Faculty, Takhar University, Takhar, Afghanistan.